

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

6 СОН, 4 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 4

LAWYER HERALD

VOLUME 6, ISSUE 4

TOSHKENT-2024

Мундарижа

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

- 1. СУФИЕВА Дилафруз Улугбековна**
ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ КОРРУПЦИИ В КАЧЕСТВЕ ОСНОВНОГО НАПРАВЛЕНИЯ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПАРЛАМЕНТАРИЕВ.....8
- 2. АДИЛКАРИЕВА Феруза Ходжимуратовна**
КОНСТИТУЦИЯВИЙ СУД ВАКОЛАТЛАРИНИНГ КЕНГАЙИШИ – ЗАМОНАВИЙ
КОНСТИТУЦИЯВИЙ ИСЛОҲОТЛАР МАҲСУЛИ 15

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

- 3. МАСАДИКОВ Шерзодбек Махмудович**
СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА ПО ПРИЗНАНИЮ И ИСПОЛНЕНИЮ ИНОСТРАННЫХ
АРБИТРАЖНЫХ РЕШЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН21
- 4. ТОШЕВ Зафар Бобокулович**
МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИНИНГ ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ ТИЗИМИДАГИ ЎРНИ ВА
КОНСТИТУЦИЯВИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ28
- 5. DENQANOV Raxmatilla Mirzaraxmat o'g'li**
TRANSCHEGARAVIY ELEKTRON TIJORATDA ISTEMOLCHILAR HUQUQLARI34
- 6. TOSHKANOV Nurbek Bahriddinovich**
INTELLEKTUAL MULK OBYEKTLARIGA BO'LGAN HUQUQLARNI USTAV JAMG'ARMASIGA
ULUSH SIFATIDA KIRITISH: BUNI QANDAY AMALGA OSHIRISH MUMKIN?..... 40

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

- 7. НАБИРАЕВ Акмал Исматуллаевич**
АГРАР ВА ОЗИҚ-ОВҚАТ СОҲАСИДА ҚОНУНЧИЛИК ИЖРОСИ УСТИДАН
НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИНИНГ РОЛИ...48

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

- 8. ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович**
СУНЪИЙ ИНТЕЛЛЕКТ: ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИК ВА ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАРТИБГА
СОЛИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ54
- 9. АЛИМОВ Гайбулла Алимович**
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ
ЖАРАЁНИДА ФУҚАРОЛАРНИНГ ҲУҚУҚ ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ЧЕКЛАШНИНГ
КОНСТИТУЦИЯВИЙ ВА ҚОНУНИЙ АСОСЛАРИ 70

10. МИРЗАТИЛЛАЕВ Умид ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР МАСАЛАЛАРИ БЎЙИЧА ИНСПЕКТОР-ПСИХОЛОГЛАР ФАОЛИЯТИ ТУШУНЧАСИ ВА АҲАМИЯТИ.....	78
---	----

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

11. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна АНАЛИЗ СОДЕРЖАНИЯ И ОСНОВНЫХ ПРИНЦИПОВ ПРАВА НА ЗДОРОВЬЕ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЧЕЛОВЕКА.....	85
12. USMANOVA Surayyo ANALYSES OF DEVELOPING COUNTRIES ON TOURISM SERVICES REGULATION UNDER THE GATS	96
13. БАБАЕВА Иродахон ОБЗОР И КЛАССИФИКАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ДОКУМЕНТОВ ПО ИЗМЕНЕНИЮ КЛИМАТА.....	105
14. АКБАРОВ Саидакбар ХАЛҚАРО ҲУҚУҚДА ҲАРБИЙ ЖИНОЯТЛАРНИНГ БЕЛГИЛАРИ.....	117

ҲУҚУҚ, ИННОВАЦИЯ ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАР

15. МЕЛИЕВ Худоёр Хуррамович ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИ СОҲАСИДА СУНЪИЙ ИНТЕЛЛЕКТНИ ҚЎЛЛАШНИНГ КОРРУПЦИЯНИ ОЛДИНИ ОЛИШГА АҲАМИЯТИ	125
---	-----

АДИЛКАРИЕВА Феруза Ходжимуратовна
Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси
мустақил тадқиқотчиси (PhD)
E-mail: temurxon@gmail.com

КОНСТИТУЦИЯВИЙ СУД ВАКОЛАТЛАРИНИНГ КЕНГАЙИШИ – ЗАМОНАВИЙ КОНСТИТУЦИЯВИЙ ИСЛОҲОТЛАР МАҲСУЛИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): АДИЛКАРИЕВА Ф.Х.
Конституциявий суд ваколатларининг кенгайиши – замонавий конституциявий
ислохотлар маҳсули // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6
(2024) Б. 15-20.

 6 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2024-6-2>

АННОТАЦИЯ

Мақолада замонавий конституциявий ислохотлар, суд-ҳуқуқ тизимидаги ислохотлар
моҳияти ва хусусиятлари илмий таҳлил этилган. Бунда мамлакат конституциявий суд
tizимида амалга оширилаётган чора-тадбирлар, янгиликлар борасида гап боради.

Калит сўзлар: Конституциявий суд, суд-ҳуқуқ тизими, замонавий конституциявий
ислохотлар, конституциявий қонунийлик, Конституциявий суднинг ваколатлари,
Конституция ва қонунларнинг устуворлиги.

АДИЛКАРИЕВА Феруза Ходжимуратовна

Исследователь (PhD) Правоохранительной академии Республики Узбекистан
E-mail: temurxon@gmail.com

РАСШИРЕНИЕ ПОЛНОМОЧИЙ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА — РЕЗУЛЬТАТ СОВРЕМЕННЫХ КОНСТИТУЦИОННЫХ РЕФОРМ

АННОТАЦИЯ

В статье представлен научный анализ современных конституционных реформ,
а также сущность и особенности перспектив совершенствования судебно-правовой
системы. Речь идет о вопросах, которые рассматриваются в рамках осуществляемых
преобразований конституционного суда страны.

Ключевые слова: Конституционный суд, судебно-правовая система,
современные конституционные реформы, конституционная законность, полномочия
Конституционного суда, верховенство Конституции и законов.

ADILKARIEVA Feruza

The Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Researcher
E-mail: temurxon@gmail.com

EXPANSION OF THE POWERS OF THE CONSTITUTIONAL COURT – THE OUTCOME OF MODERN CONSTITUTIONAL REFORMS

ANNONATION

The article provides a scientific analysis of modern constitutional reforms, as well as the
essence and characteristics of the prospects for improving the judicial and legal system. It
addresses the issues being discussed within the framework of the ongoing transformations of
the country's constitutional court.

Keywords: Constitutional Court, judicial and legal system, modern constitutional reforms, constitutional legality, powers of the Constitutional Court, the supremacy of the Constitution and laws.

Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди мамлакатимизда илк бор 1995 йилда таъсис этилиб, ҳозирга қадар муваффақиятли фаолият юритиб келмоқда. Мустақил давлатчилик шароитида ўтган ўттиз уч йиллик тарихимиз мабайнида юртимизда суд-ҳуқуқ тизимини янада демократлаштириш ва эркинлаштириш, суд, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва назорат органлари фаолияти самарадорлигини ошириш, аҳолининг одил судловга бўлган ишончини ошириш, жамиятда қонун устуворлигини таъминлаш ва қонунийликни мустаҳкамлаш борасида устувор, сермазмун шу билан биргаликда замонга мос конституциявий ислохотлар изчиллик билан амалга оширилиб келинмоқда.

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 21 октябрда «Суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-4850-сонли Фармони қабул қилинди. [1].

2017 йил 31 майда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг Конституцияга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги қонунда ҳамда 2021 йил 27 апрелдаги «Конституциявий суд тўғрисида»ги Қонуннинг 4-моддасига кўра, эса Конституциявий суднинг ваколатлари 7 та этиб белгиланди:

1. Ўзбекистон Республикаси қонунларининг ва Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталари қарорларининг, Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонлари, қарорлари ва фармойишларининг, ҳукумат ва маҳаллий давлат ҳокимияти органлари қарорларининг, Ўзбекистон Республикаси давлатлараро шартномаларининг ва бошқа мажбуриятларининг Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мослигини аниқлайди;

2. Ўзбекистон Республикасининг Президенти томонидан имзолангунга қадар Ўзбекистон Республикаси конституциявий қонунларининг, Ўзбекистон Республикаси халқаро шартномаларини ратификация қилиш тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси қонунларининг Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқлигини аниқлайди;

3. Қорақалпоғистон Республикасининг Конституцияси Ўзбекистон Республикасининг Конституцияга, Қорақалпоғистон Республикаси қонунлари, Ўзбекистон Республикасининг қонунларига мувофиқлиги тўғрисида хулоса беради;

4. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларининг нормаларига шарҳ беради;

5. Ўзбекистон Республикаси Олий судининг муайян ишда қўлланиши лозим бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларининг Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқлиги тўғрисида судлар ташаббуси билан киритилган мурожаатини кўриб чиқади;

6. Конституциявий суд ишларини юритиш амалиётини умумлаштириш натижалари юзасидан ҳар йили Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарига ва Ўзбекистон Республикаси Президентига мамлакатдаги конституциявий қонунийликнинг ҳолати тўғрисида ахборот тақдим этади.

Конституциявий суд конституциявий ҳуқуқ ва эркинликлари муайян ишда қўлланилган ва Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқ бўлмаган қонунда бузилган деб ҳисобловчи фуқаролар ҳамда юридик шахсларнинг шикоятларини ҳам кўриб чиқади.

7. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунлари билан берилган ваколат доирасида бошқа ишларни ҳам кўриб чиқади.

Таъкидлаш жоизки, янги таҳрирдаги Конституциянинг қабул қилиниши давлат ва

жамият ҳаётини янада жадал ривожлантириш ҳамда модернизация қилишнинг устувор йўналишлари, давлат ҳокимияти, ижтимоий-сиёсий институтларнинг фаолиятини ташкил этишга оид нгича ёндашувларни белгилаб, мамлакатда конституциявий қонунийлик муҳитини янада мустаҳкамлаш, бунда Конституциявий суднинг нуфузи ва ўрнини кескин кучайтиришда жиддий ҳуқуқий асос бўлди [2].

Мазкур ислохотлар туфайли Конституция ҳалқ ҳокимиятчиллиги принципини ифодалашнинг йорқин кўриниши сифатида энг олий юридик кучга эга бўлган қонун, легитим ҳужжат еканлиги таъкидланиб, давлат органларининг фаолиятини демократизация қилишга, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишга қаратилган янги конституциявий-ҳуқуқий шароитлар (механизмлар) яратилди. Хусусан, Конституциямизда Ўзбекистоннинг суверен, демократик, ҳуқуқий, ижтимоий ва дунёвий давлат екани қатъий белгилаб қўйилди, унинг мазмуни тубдан такомиллаштирилиб, қатор янги боб ва моддалар билан бойитилди. «Умуман олганда, деб таъкидлайди профессор И.Тулътеев, – Конституцияни Янгилашга йўналтирилган туб ислохотлар бутун конституциявий қонунчилик тизимини модернизация қилиниши ҳам конституциявий қонунийлик моҳиятини англатади» [3].

Маълумки, 2021 йил 27 апрелда Ўзбекистон Республикасининг «Конституциявий суди тўғрисида»ги, 2021 йил 28 июлда Судлар тўғрисида»ги Қонунлари янги таҳрирда қабул қилинди.

2021 йил 16 сентябрда «Судга мурожаат қилиш учун янада қулай шароитлар яратилиши ва фуқаролик процессига соддалаштирилган иш юритиш тартиби жорий этилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Қонуни қабул қилиниб, тегишли ҳуқуқий ҳужжатларга ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди [4].

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 16 январда «Одил судловга эришиш имкониятларини янада кенгайтириш ва судлар фаолияти самарадорлигини оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Фармони қабул қилинди. Унга кўра, «2023-2026 йилларга мўлжалланган суд тизимини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқишнинг қисқамуддатли Стратегияси» [5] тасдиқланибгина қолмай, «Инсон қадрлари учун» ғояси асосида чинакам адолатли суд тизимини шакллантириш ҳамда унинг фаолиятини халқ манфаати ва инсон қадр-қимматини самарали ҳимоя қилишга йўналтириш, адолатли суд қарорлари қабул қилинишига эришиш орқали халқнинг, шу жумладан, тадбиркорларнинг суд тизимига бўлган ишончини мустаҳкамлаш, ҳар бир шахс суд ва судьялар сиймосида ўзининг ишончли ҳимоячисини кўришига эришиш, фуқаролар ҳамда тадбиркорларга ўз ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини судларда ҳимоя қила олиши учун барча имкониятларни яратиш, суд ишларини юритишда тортишув ва тарафларнинг тенглиги тамойилларини тўлақонли рўёбга чиқариш, судларнинг ҳолислигини амалда таъминлашга қаратилган қонунчиликни такомиллаштириш, судлар фаолиятини тўлиқ рақамлаштириш, сунъий интеллект технологияларини жорий этиш, идоралараро электрон маълумот алмашинувини яхшилаш, суд мажлисларида масофадан туриб иштирок этиш имкониятларини кенгайтириш, судьяларнинг мустақиллиги ва дахлсизлиги кафолатларини кучайтириш, судга ҳурматсизлик қилиш ва суд ишига аралаштириш ҳолатларининг олдини олиш каби муҳим вазифалар белгиланди.

Шу билан бирга, «Янги Ўзбекистон – янги суд» тамойили доирасида аҳолининг одил судловга эришиш имкониятларини янада кенгайтириш суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилишни жадаллаштиришни, соҳага илғор халқаро стандартларни жорий этишни талаб этганлиги сабабли 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясидаги вазифаларга мувофиқ, шунингдек, суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини таъминлаш, судлар фаолияти самарадорлиги ва одил судлов сифатини янада ошириш чоралари белгилангани эътиборга молик.

Алоҳида таъкидлаш лозимки, 2023 йил 30 апрелда Ўзбекистон Республикасининг Янги таҳрирдаги Конституцияси қабул қилиниб, бир қатор қонунларга қўшимча ва ўзгартиришлар киритилди [6]. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг

133-моддаси биринчи қисми 7-бандига ва «Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида»ги Конституциявий Қонуннинг 4-моддаси биринчи қисми 6-бандига мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судининг 2023 йил 5 декабрда «Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судининг мамлакатдаги конституциявий қонунийликнинг ҳолати тўғрисидаги ахборотини тасдиқлаш ҳақида» қарори қабул қилиниб, Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судининг мамлакатдаги конституциявий қонунийликнинг ҳолати тўғрисидаги ахбороти тасдиқланиши ва мазкур қарор Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарига ва Ўзбекистон Республикаси Президентига юборилиши ҳамда Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси ва Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судининг расмий веб-сайтида эълон қилиниши белгиланди [7].

Бундан ташқари, 2024 йил 12 январда «Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Конституциявий Қонунига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида»ги Қонуни қабул қилиниб, Ўзбекистон Республикасининг 2021 йил 27 апрелда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида»ги Конституциявий Қонунининг 4-модданинг биринчи қисми 2-банди «Ўзбекистон Республикасининг Президенти томонидан имзолангунига қадар – Ўзбекистон Республикаси конституциявий қонунларининг, ратификация қилиш тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси қонунлари Ўзбекистон Республикасининг Президенти томонидан имзолангунига қадар – Ўзбекистон Республикаси халқаро шартномаларининг Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мувофиқлигини аниқлайди» таҳририда баён этилиши, «Ўзбекистон Республикаси референдумига чиқарилаётган масалаларнинг Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мувофиқлиги тўғрисида хулоса беради» тартибида 2¹-банди билан тўлдирилиши, 5-модданинг биринчи қисми «Конституциявий суд ўз ваколатлари жумласига киритилган масалалар бўйича қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга» таҳририда баён этилиши, 7-модданинг биринчи қисми «Конституциявий суднинг судьялари қайта сайланиш ҳуқуқисиз ўн йиллик муддатга сайланади» таҳририда баён этилишига доир қўшимча ва ўзгартиришлар киритилди.

Яна бир қоида: Ўзбекистон Республикасининг Президенти томонидан имзолангунига қадар – Ўзбекистон Республикаси конституциявий қонунларининг, ратификация қилиш тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси қонунлари Ўзбекистон Республикасининг Президенти томонидан имзолангунига қадар - Ўзбекистон Республикаси халқаро шартномаларининг Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мувофиқлигини аниқлаш чегаралари ишнинг ўзига хос хусусиятлари ҳисобга олинган ҳолда ушбу Қонун 82-моддасининг учинчи қисмига мувофиқ белгиланиши, Конституциявий суд Ишни кўриб чиқиш яқунлари бўйича Ўзбекистон Республикаси конституциявий қонунини, Ўзбекистон Республикаси халқаро шартномаларини Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқ эмас деб топиш ҳақида, Ўзбекистон Республикаси конституциявий қонунини, Ўзбекистон Республикаси халқаро шартномаларини Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқ деб топиш ҳақида қарор қабул қилиши таъкидланди.

Шу билан бирга, Асосий қонун «83¹-модда. Ўзбекистон Республикаси референдумига чиқарилаётган масалаларнинг Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мувофиқлиги тўғрисида хулоса бериш ҳақидаги ишларни юритиш» моддаси билан тўлдирилди.

Конституциявий суд Ўзбекистон Республикаси референдумига чиқарилаётган масалаларнинг Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мувофиқлигини аниқлаши, Конституциявий суд Ишни кўриб чиқиш яқунлари бўйича Ўзбекистон Республикаси референдумига чиқарилаётган масалаларни Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқ эмас деб топиш тўғрисида, Ўзбекистон Республикаси референдумига чиқарилаётган масалаларни Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқ деб топиш ҳақида хулосалардан бирини бериши белгиланди [8].

Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди парламент палаталари ва президентга мамлакатдаги конституциявий қонунийликнинг ҳолати

юзасидан Ахборот бериш ваколатини илк бор 2023 йил 5 декабрда амалга оширди.

Мазкур «Ахборот» тўрт қисмдан иборат:

I. Янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг қабул қилиниши ва конституциявий ислохотлар;

II. Янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ҳаётга татбиқ этиш бўйича амалга оширилаётган ишлар;

III. Конституциявий суд томонидан янги таҳрирдаги Конституцияни қўллаш бўйича амалга оширилган ишлар;

IV. Янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикаси Конституциясини тўғридан-тўғри қўллаш, уни амалга ошириш билан боғлиқ масалалар ва таклифлар.

Ушбу Ахборот «Дастлабки тажриба бўлганлиги боис, у айрим танқидий мулоҳаза, баҳо ва эътирозлардан холи эмас».

Хусусан, бу борада профессор Х.Т.Одилқориев қуйидаги хулосаларни илгари суради:

«1. Янги таҳрирдаги Конституцияда одил судловни таъминловчи давлат ҳокимиятининг алоҳида тармоғи сифатида суд ҳокимиятининг роли ва мустақиллигини таъминлашга алоҳида эътибор қаратилган. Бу, ўз навбатида, ҳуқуқий давлатчилик, Конституция ва ҳуқуқ устуворлиги, конституциявий қонунийлик ҳамда ҳуқуқ тартиботни таъминлаш ва фуқароларни суд ҳимоясида бўлишга оид конституциявий ҳуқуқларини амалга оширишнинг муҳим шарти ҳисобланади.

2. Конституциявий одил судловни изчил ҳамда самарали йўлга қўйиш орқали мамлакатдаги бутун ҳуқуқий тизимининг ҳаракатланиш сифати яхшиланади; демак, ижтимоий-ҳуқуқий давлат учун муҳим бўлган фундаментал қадриятларни кафолатловчи ҳамда бевосита амал қилувчи ҳуқуқий – норматив ҳужжат тарзида Конституциянинг устунлиги ва ҳуқуқий ҳимояси суд тартибида таъминланади.

3. Юқорида таъкидланганидек, Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судининг парламент палаталари ва Президентга «Ахборот» тақдим этиш вазифаси тарихимизда илк бора амалга оширилганлиги боис, у ҳали суд ҳокимиятининг етарли талаблар даражасидаги мукамал ҳужжати (кўринишига) сифатларига эга бўла олмади. Бошқача айтганда, баъзи нуқсонлардан холи эмас, деб ҳисоблаймиз.

Фикримизча, унинг мазмунида сиёсий конъюнгурага меъеридан зиёд берилиш, мамлакатда амалга оширилаётган ижтимоий-сиёсий, конституциявий ислохотлар натижаларига таҳсин айтиб, мулозамат қилиш (мадх этиш), мамнунлик билдириш каби мулоҳазаларни қисқартириб, асосий эътиборни конституциявий қонунийликка оид тадбирлар таҳлили, тегишли амалиётни умумлаштириш ва унга асосланган ахборотни, хулосаларни баён этиш мақсадга мувофиқ бўлар эди. Зеро, ҳужжатда турли давлат идоралари, фуқаролик жамияти институтлари ва оммавий ахборот воситаларига йўналтирилган «чақириқлар», «истаклар», «тавсия» ва «таклифлар» кўпроқ ўрин эгаллаган. Натижада, «Ахборот» нинг асл мақсадига, маъно – мазмунини очиб беришга, ижтимоий – юридик миссиясига, кўзланган мақсадга етарлича тўла эришилмаган. Келгусида ушбу муҳим ҳужжатнинг ахборот – таҳлилий, танқидий руҳига, конституциявий қонунийликни таъминлашга оид ҳуқуқий механизмларни қўллаш амалиёти таҳлиliga эътибор жиддий тарзда кучайтирилиши зарур, деб ўйлаймиз.

4. Юридик адабиётларда конституциявий одил судлов муаммоларини, уни янада фаоллаштириш масалаларини чуқурроқ тадқиқ этиш лозимлиги таъкидланмоқда. Агар илгариги даврда Конституциявий суд пассив ва эринчоқлик билан ҳаракатланган бўлса, эндиликда унинг ваколатлари кенгайиши бу суднинг жиддий фаоллашувига сабаб бўлди.

5. Конституциявий суд фуқаролар ва юридик шахсларнинг Конституциявий судга мурожаат қилиш институтини фуқаролар учун янада қулай қилиш, уларнинг конституциявий-ҳуқуқий онги ва маданиятини ошириш, конституциявий суд иш юритуви доирасида фуқароларга малакали юридик ёрдам кўрсатиш масалалари устида ишлаш ҳам ушбу институт орқали мамлакатда конституциявий қонунийликни янада мустаҳкамлашга кўмаклашади ҳамда ваколатли давлат органлари билан бу борадаги ҳамкорликни янада кучайтиради, деб умид қиламиз.

6. Конституциявий суд судларга муайян ишда қўлланилиши лозим бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг Конституцияга мувофиқлиги тўғрисида Олий суд орқали Конституциявий судга мурожаат қилиш ваколатининг берилишидан келиб чиқиб, замонавий ўзбек конституционализмини ривожлантиришнинг ушбу муҳим йўналишига эътиборни кучайтириш мақсадга мувофиқ бўлар эди. Мазкур институт судлар фаолиятида у ёки бу норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг конституциявий – ҳуқуқий мазмунини асосиз торайтириб ёки кенгайтириб қўллаш эҳтимолининг олдини олади, шу орқали конституциявий қонунийликни мустаҳкамлаш, фуқароларнинг одил судловга эришиш, суд ҳимоясида бўлиш каби конституциявий ҳуқуқларининг самарали амалга оширилишини таъминлаши мумкин бўлади. Шу билан бирга, судлар томонидан ушбу ваколатдан ҳозирга қадар фойдаланилмаганлиги унинг самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чораларни кўриш, хусусан, ушбу ваколатни амалга ошириш тартибига оид ҳуқуқий асосларни ишлаб чиқиш заруратидан далолат беради. Шу боис Конституциявий суд Одил судга ушбу муҳим конституциявий институтни амалга ошириш тартиб-таомилларини батафсил тартибга солувчи ҳуқуқий асосларни ишлаб чиқиш ва шу орқали одил судловни амалга оширишда конституциявий қонунийликни таъминлаш чораларини кўришни тавсия этади» [9].

Янги Ўзбекистонни шакллантириш даврида суд-ҳуқуқ тизимига катта аҳамият қаратилиб, долзарб ва шу билан бирга мамлакат тараққиёти учун аҳамиятли бўлган истиқболли чора-тадбирлар амалга ошириб келиниётганлиги бугунги кунда суд-ҳуқуқи тизимидаги ўзгариш ва тараққий топган босқичида яққол кўриниб турганлигини эътироф этиш лозим.

Шундай қилиб, хулоса сифатида таъкидлаш мумкинки, жамият ва давлат равнақи йўлида давлатнинг ижтимоий давлат сари илдам бораётганлиги, унда фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари муҳофаза этилиши, мақбул шароит ва енгиллик яратиш йўлида зарур чора-тадбирлар белгиланиб, амалга тадбиқ этилиб келинаётганлиги мамлакатда қонунлар устуворлигини таъминлаш, бунда Конституциявий суднинг нуфузи ва роли янада ошишига хизмат қилади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 21.10.2016 йилдаги “Суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-4850-сонли Фармони // URL: <https://lex.uz/docs/3050491>.
2. Х.Т. Одилқориев. Мамлакатимизда Конституциявий қонунийликни таъминлашда Конституциявий суднинг ролини ошириш муаммолари // ИИВ Академияси Ахборотномаси 2024 й., 4-сон (63), 60 б.
3. И.Тулътеев. Модернизация конституционного законодательства Узбекистана: некоторые итоги и перспективы // Вестник Академии МВД Республики Узбекистана.-2013.-№4.-15-б.
4. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни, 16.09.2021 йилдаги ЎРҚ-716-сон // URL:<https://lex.uz/docs/5637426>.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 16.01.2023 йилдаги ПФ-11-сон // URL:<https://lex.uz/docs/6358976>.
6. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., // URL: <https://lex.uz/docs/6445145>.
7. Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судининг қарори, 05.12.2023 йилдаги КСҚ-7-сон // URL: <https://lex.uz/docs/6687775>
8. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни, 12.01.2024 йилдаги ЎРҚ-895-сон // URL: <https://www.lex.uz/docs/6750808>.
9. Х.Т. Одилқориев. Мамлакатимизда Конституциявий қонунийликни таъминлашда Конституциявий суднинг ролини ошириш муаммолари // ИИВ Академияси Ахборотномаси 2024 й., 4-сон (63), 60 б.